

Мар'яна Караневич

ВРАХУВАННЯ ПРАГМАТИЧНОГО ЧИННИКА ЯК УМОВА ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Проаналізовано розуміння терміна “прагматика” у перекладознавстві, доведено прагматичну різносторонність перекладацького акту, встановлено умови забезпечення рівноцінного комунікативного ефекту оригіналу та перекладу.

Ключові слова: *прагматика, перекладацький акт, комунікативний ефект, оригінал.*

Нині сучасні перекладознавчі студії спрямовані на системне вивчення прагматичних аспектів перекладу, тому перекладознавці все частіше наголошують на необхідності врахування прагматичного чинника для забезпечення адекватного художнього перекладу. Враховуючи це, перекладачі здійснюють адаптацію, застосовуючи прагматично зумовлені трансформації.

З огляду на сказане вище, метою дослідження є аналіз дефініцій терміна “прагматика”, поглядів дослідників на поняття “прагматика перекладу”, а також доведення прагматичної різносторонності перекладацького акту.

Уперше визначення прагматики запропонував Ч. Морріс, який розглядав її як науку, що досліджує зв'язок між знаком та людиною [1, с. 217]. Такі дослідники, як Л. Бархударов [2, с. 107], Ю. Степанов [3, с. 332], І. Сусов [4, с. 24] та Ю. Апресян [5, с. 8], дещо уточнили особливості цього поняття. Власні погляди з приводу трактування терміна “прагматика” у своїх розвідках обґрунтовували такі зарубіжні науковці, як М. Даскал [6, с. 12], Дж. Л. Мей [7, с. 5], Дж. Н. Ліч [8, с. 124], С. Левінсон [9, с. 76], Дж. Юл [10, с. 3; 11, с. 112], Р. С. Столнейкер [12, с. 429] та Дж. М. Грін [13, с. 1]. На основі проведеного аналізу дефініцій “прагматики” ми умовно виокремили у ній три складники:

1. Мета повідомлення. Будь-яке висловлювання продукується з метою отримати певний комунікативний ефект [14, с. 135]. У художньому тексті йдеться про два типи комунікативних ефектів: 1. у мовленні персонажів; 2. в авторському мовленні. При цьому адресант висловлювання може мати на меті вплив на світогляд адресата [15, с. 272], на поведінку [16, с. 140; 4, с. 14], на його мисленнєву діяльність та емоції [17, с. 185] чи систему цінностей [18, с. 10]. Якщо автор оригіналу інформує чи розважає, то переклад має виконувати таку саму функцію і в тому ж стилі, що притаманний першотвору [19, с. 4]. Інформація, яка є будівельним матеріалом смислу повідомлення, пропонується реципієнтові в тій частині, у якій вона відповідає комунікативній меті [20, с. 156]. Так, Т. Кияк розглядає літературний твір як цілісну систему мовних елементів, що структурно укладені у висловлюванні відповідно до прагматичних намірів автора [21, с. 476].

Зважаючи на те, що домінантною функцією художнього твору є естетичний вплив [22, с. 220; 23, с. 1223; 24, с. 145], то, як зауважує В. Лисенко, його прагматичність естетично зумовлена [23, с. 1223]. Кінцевою прагматичною функцією художнього тексту при цьому вважають залучення читача до системи авторських естетичних цінностей, переконання у правильності його позиції [25, с. 152].

2. Відбір мовних одиниць. Варто наголосити на важливості врахування на цьому етапі як мовних, так і позамовних чинників, адже, на думку Л. Бархударова, поняття прагматики охоплює все, що пов'язане з різним ступенем розуміння тексту та особливостями трактування учасниками комунікативного акту знаків чи повідомлень залежно від мовного та позамовного досвіду комунікантів [2, с. 107].

Як зауважили В. Комісаров і А. Коралова, у людей складається певне ставлення до слів: лексичні одиниці можуть викликати позитивну чи негативну реакцію, асоціюватися з деякими теоріями, віруваннями, вподобаннями. Ці відношення між словом і людиною називають прагматичними [26, с. 43]. Крім того, у мовній одиниці може бути закріплене ставлення мовця до дійсності, до змісту повідомлення та до адресата [5, с. 8]. Тому для забезпечення максимально точного відтворення прагматичного потенціалу оригіналу в перекладі перекладачеві варто ознайомитися з результатами розвідок дослідників у таких галузях прагматики, як 1. контрастивна прагматика, яка аналізує вияви прагматичного чинника у різних мовах з метою встановлення відмінностей прагматичних функцій та ефектів висловлювань однієї й тієї самої лексико-граматичної структури у різних мовах [27, с. 6; 28, с. 23; 29, с. 347]; 2. інтермовна прагматика, що вивчає особливості формування прагматичної компетенції у процесі вивчення іноземної мови [27, с. 6; 28, с. 3; 30, с. 127; 31, с. 133; 32, с. 161]. Завдяки досягненням мовознавців у цій галузі учні та студенти оволодівають прагматичними значеннями граматичних і лексичних ресурсів іноземної мови [33, с. 351];

3. компаративна прагматика, яка зіставляє форми мовного вираження, що здатні виконувати одну й ту саму прагматичну функцію, продукувати однаковий перлокутивний ефект [34, с. 127].

До позамовних чинників, що впливають на відбір мовних одиниць, треба віднести особливості особистостей комунікантів та ситуаційний контекст [26, с. 44; 14, с. 135; 35, с. 65; 36; 8, с. 124]. Тут на допомогу перекладачеві можуть стати результати досліджень у таких галузях прагматики, як 1. соціопрагматика, що вивчає соціальні та культурні умови використання мовних засобів для виконання певних функцій [27, с. 6; 37, с. 1; 38, с. 26; 39, с. 68]; 2. міжкультурна прагматика, що аналізує схожість, відмінність і варіативність у вираженні прагматичних значень у різних лінгвокультурах у зв'язку з культурними цінностями, уявленнями, очікуваннями різних етносів [27, с. 6; 39, с. 68; 10, с. 88]. Йдеться, до прикладу, про мовленнєві акти прохання та вибачення у різних культурах [32, с. 14]. Результати досліджень у галузі міжкультурної прагматики дають змогу перекладознавцям і перекладачам оцінити також доречність змін, спричинених культурним фільтром у будь-якій парі мов [40, с. 117]; 3. історична прагматика, яка досліджує мовні явища в межах мовленнєвого акту з позицій виявлення намірів адресанта в діячості [27, с. 6].

Як зазначалося вище, важливу роль у прагматичній відіграє ситуаційний контекст висловлювання [36; 8, с. 124], оскільки одне й те саме повідомлення у різних ситуаціях може мати відмінні комунікативні ефекти [41, с. 166]. Так, зазвичай *good morning* перекладається як *доброго ранку* [42, с. 487]. Проте наступні приклади доводять те, що вказане висловлювання може набувати значення формули прощання: *I bade the Minister good-morning, and took my departure at once, leaving a gold snuff-box upon the table* [43, с. 134]. – *Після цього я побажав міністрові всього найкращого і вийшов, залишивши на столі свою золоту табакерку* [43, с. 135]; *Good morning* [44, с. 170]. – *Бувайте* [44, с. 171]. При цьому дослідники конкретизують, що прагматика займається інтерпретацією речення чи висловлювання у контексті, який включає в себе не лише попередній зв'язний текст, а й переконання чи очікування учасників комунікації, їхні взаємини [45, с. 304], час і місце мовленнєвого акту [4, с. 31; 46, с. 207], комунікативні цілі співрозмовників, рівень знань та соціальні статуси комунікантів, їхні психологічні та біологічні особливості [4, с. 31]. Таким чином, на мовленнєву поведінку комунікантів і способи реалізації комунікативної інтенції, а саме: на стратегію і тактику комунікації [47, с. 337], тематику і форму розмови [46, с. 207], стиль мовної комунікації [48, с. 19–21] – впливають загальнолюдські, соціальногрупові та індивідуальні чинники. Загалом прагматика комунікативної ситуації встановлює певний код реальної мовленнєвої діяльності, декодування якої відбувається завдяки культурному фону, навичкам соціальної поведінки адресата [49, с. 37].

3. Комунікативний успіх/невдача. Вважається, що забезпечення комунікативного успіху неможливе без комунікативної компетенції адресанта й адресата. Як стверджує Т. Чрділелі, комунікативна компетенція реалізується у здатності користуватися мовними засобами для встановлення мовленнєвого контакту, його підтримки, згідно з правилами та конвенціями спілкування, та впливу на адресата для досягнення комунікативних цілей та реалізації позамовних завдань [50, с. 1]. За відсутності комунікативної компетенції відбувається комунікативна невдача. Під цим терміном розуміють збій у спілкуванні, при якому певні висловлювання перестають виконувати своє призначення, що є дефектом мовлення і спілкування [51, с. 21]. Перекладознавці виокремлюють два види прагматичних невдач у перекладі: 1. прагмалінгвістична невдача відбувається тоді, коли ілокутивна сила оригіналу відрізняється від ілокутивної сили перекладу, що може бути наслідком неправильного використання мовленнєвих актів, комунікативних формул; 2. соціопрагматична невдача стосується соціальних умов узусу. Йдеться про гендер, соціальну дистанцію, близькість взаємин між комунікантами [52, с. 159; 53, с. 5]. Уникнути такого виду невдачі перекладачеві допомагає соціопрагматична компетенція, завдяки якій зрозуміло, чи доречний певний мовленнєвий акт у конкретній ситуації [54, с. 11]. Серед причин прагматичних невдач у перекладі А. Трозборг [54, с. 223] та С. Гас [55, с. 9] називають також міжмовну та міжкультурну інтерференцію.

З огляду на викладене вище розуміння терміну “прагматика”, вважаємо за доцільне з'ясувати погляди науковців на поняття прагматики перекладу. Останнім часом усе більшого визнання набуває думка про те, що сутність перекладу як акту міжмовної та міжкультурної комунікації завжди включає прагматичний аспект [56, с. 171; 57, с. 164]. Окрім врахування денотативного та конотативного компонентів змісту, в перекладі треба брати до уваги відношення між висловлюванням та учасниками комунікації, тобто прагматику тексту [58, с. 116; 59, с. 1]. Таким чином, у науковій літературі переклад почали розглядати як прагматичне відтворення оригіналу [40, с. 31]. При цьому А. Нойберт зауважує, що з прагматичного погляду процес перекладу означає розширення аудиторії або встановлення потенційних відносин між носіями різних мов, а не між вихідною мовою та мовою перекладу [60, с. 185]. У перекладознавстві з'явився також термін “прагматична норма перекладу”, під яким розуміють вимогу забезпечення прагматичної цінності перекладу [22, с. 231].

Перекладознавці виокремлюють три компоненти комунікативного акту: відправник, текст та отримувач [61, с. 91–92; 62, с. 154], яким відповідають такі категорії, як комунікативна інтенція, функціональні параметри тексту і комунікативний ефект [61, с. 91–92]. Зважаючи на зазначене вище, ми погоджуємося з положеннями науковців з при-

воду прагматичної різносторонності перекладацького акту. Так, переклад може бути прагматично орієнтований на оригінал [63, с. 343; 64, с. 112], оскільки прагматичне завдання перекладу полягає у тому, щоб забезпечити максимальну близькість вхідного та вихідного текстів [63, с. 343]; на певні цілі перекладача, які не відповідають завданням, що намагалося вирішити джерело під час створення оригіналу [64, с. 112]; на конкретного реципієнта [63, с. 343; 26, с. 45], адже серед прагматичних функцій висловлювання зазначають потребу встановити міжособистісні взаємини комунікантів [65, с. 54].

Щодо орієнтації на оригінал, вагомим для прагматики перекладу вважаємо судження Дж. Касгранде, на думку якого метою прагматичного перекладу є якнайточніше передати зміст повідомлення [66, с. 336]. Водночас, проаналізувавши низку наукових праць, ми виявили, що одне із ключових положень для прагматики перекладу полягає у такому: для досягнення адекватності перекладу треба перекладати не те, що мовець говорить, а те, що має при цьому на увазі [67, с. 73-74; 68, с. 52; 69, с. 55]: *Remember times* [70, с. 3]. – *Крім того, люба, не забувай, що дитина може заслабнути на свинку* [71, с. 7]; *Mark thy words* [70, с. 8]. – *Ось побачиш, усе минеться* [71, с. 12]. Крім того, серед прагматичних чинників перекладу науковці зазначають також необхідність врахування жанрово-стилістичних особливостей текстів мовами оригіналу та перекладу, їх неоднакову прагматичну цінність [72, с. 17]. Так, перекладацькі перетворення у наступних прикладах спричинені відмінністю ініціальних, медіальних і фінальних формул в англійських та українських казках: *There was once a gentleman <...>* [70, с. 113]. – *Жив собі на світі один чоловік <...>* [71, с. 135]; *<...> and pen cannot describe the happy scene, over which we draw a veil* [70, с. 116]. – *Ох і щаслива була зустріч – ні в казці сказати, ні пером описати! Тут і казочці кінець, а хто слухав молодець* [71, с. 137].

Як зазначалося вище, прагматика перекладу включає також аспект прагматичного надзавдання перекладача, тобто відношення перекладача до своєї діяльності, його наміри [64, с. 111]. Прагматичне надзавдання перекладача пов'язане з намаганням відобразити у перекладі комунікативно нерелевантні риси оригіналу: формально-структурні особливості вихідної мови, культурно-етнографічні елементи, які не відіграють функціональної ролі в повідомленні, але відображаються у його структурі, концептуально-семантичні особливості побудови повідомлень мовою оригіналу [22, с. 222–223]. Перекладач може також мати певну додаткову прагматичну мотивацію [26, с. 45]. Так, коли переклад книги готують до публікації в іншій країні, його можуть адаптувати до певних стандартів друкованої літератури, що може спричинити вилучення перекладачем деяких частин книги, описів, які вважаються занадто непристойними чи натуралістичними [26, с. 46-47]. Нами, до прикладу, було виявлено вилучення *сцен насильства та аморальної поведінки персонажів у трилері Дж. Паттерсона* [73, с. 28-30; 73, с. 87; 73, с. 194-196; 73, с. 286]. Загалом трансформаційна насиченість перекладу є індикатором перекладацького стилю авторів цільових текстів [74, с. 16], оскільки проблема міри перекладацьких трансформацій вирішується перекладачем самостійно, на основі його професійної інтуїції [75, с. 69]. Незважаючи на те, що перекладачеві відведена роль “посередника” між двома соціокультурними спільнотами [76, с. 407], який, пропустивши повідомлення “крізь себе”, повинен з точністю передати прагматичний потенціал висловлювання, не підсилюючи і не послаблюючи його комунікативного ефекту і залишаючись вірним психологічним характеристикам персонажів та ідейно-художньому задумові автора в цілому [77, с. 409], теза про прагматичну нейтральність перекладача видається В. Сдобнікову міфом, що виник внаслідок абстрагування від реальної дійсності [24, с. 172]. Адже у процесі художнього перекладу відбувається творче перекодування тексту, через те що розуміння твору, який належить до іншої культури, й автора з іншим світоглядом неминуче пов'язане із втратою певної частини інформації та привнесенням нового смислу та оцінки, які залежать від естетичних, етичних та ідеологічних настанов інтерпретатора [78, с. 26; 79, с. 87]. Ми, звичайно, погоджуємося з тим, що у будь-якому тексті перекладу можна виявити вплив особистості перекладача, його/її мовної та комунікативної компетенції, естетики художнього слова, проте під прагматичною нейтральністю розуміємо відсутність внесених перекладачем змін у зв'язку з політичними, релігійними, ідеологічними переконаннями чи певною вказівкою замовника перекладу. Адже, як стверджує О. Чередниченко, перекладач не повинен вирішувати власні програмні завдання, свобода його/її творчості обмежується необхідністю відтворення авторської концепції оригіналу, ідейною та стилістичною програмами першотвору [80, с. 157].

Розглянемо докладніше, як виявляється у прагматиці перекладу орієнтація на реципієнта. Вартимо уваги, на нашу думку, є міркування П. Ньюмарка, який у перекладі виокремлює два чинники: референціальний, що позначає відношення між перекладом і позамовною реальністю, яка описується в оригіналі, та прагматичний, що позначає сприймання перекладу читацькою аудиторією [81, с. 133]. Прагматичний чинник, на думку перекладачів, утворюють два елементи:

1) характеристика читача [81, с. 133]. Ідеться про потребу забезпечення розуміння вихідного повідомлення реципієнтом перекладу, враховуючи те, що користувач тексту перекладу є представником певної культури, належить до іншого мовного колективу, володіє відмінними знаннями, має індивідуальний життєвий досвід [82, с. 222] Необхідність прагматичної адаптації у такому випадку ілюструє наступний приклад, у якому оригінальне

повідомлення містить значну кількість власних назв, що є неінформативними для вторинного читача-дитини, внаслідок чого перекладач був змушений використати узагальнення: <...> *the chest of drawers an authentic Charming the Sixth and the carpet and rugs of the best (the early) period of Margery and Robin. There was a chandelier from Tiddlywinks for the look of the thing* [70, с. 78]. – <...> *та й усе було чарівно-вишукане: і килими, і світильник, що осявав усю її резиденцію* [71, с. 94]. До того ж виокремлюють такі типи потенційно можливих адресатів: конкретний, реальний, гіпотетичний, одиничний, масовий [51, с. 5]. Щодо перекладу художнього тексту, то він створюється для гіпотетичного читача.

2) текст та його сприймання читацькою аудиторією. Як наголошує У. Еко, перекладати – це не лише розуміти внутрішню систему певної мови і структуру тексту, написаного цією мовою, а й побудувати таку текстуальну систему, яка може здійснити аналогічний вплив на читача у плані семантичному, синтаксичному, стилістичному, метричному і звуко-символічному [83, с. 16-17]. Тут важливу роль відіграє синтаксис, порядок слів та наголос [81, с. 134], що доводить такий приклад: *It was she who started asking questions* [73, с. 74]. – Бо не я почав ставити запитання, а вона [84, с. 54]. Згідно з прагматичним правилом перекладу, цільовий текст вважається перекладом вихідного тексту лише тоді, коли у ньому відтворено гіпотетичну мету автора оригіналу [85], яка, як уже зазначалося, полягає у певному впливі на читача. Отже, серед важливих для перекладу компонентів прагматики науковці зазначають комунікативний ефект [86, с. 5; 61, с. 86]. При цьому комунікативний ефект розглядають і як вплив тексту на реципієнта перекладу, і як реакцію реципієнта на зміст тексту [14, с. 56; 41, с. 166]. Для перекладачів-практиків вагомим є спостереження В. Комісарова та А. Коралової, яке полягає у тому, що слова-відповідники у двох мовах можуть спричинити різний ефект [26, с. 43]. Зазначимо, що вимірювання та порівняння реакції отримувача оригіналу та перекладу пропонують здійснювати з огляду на наступну поведінку читацької аудиторії [81, с. 134] методами лінгвопсихосоціології [87, с. 5].

За спостереженнями М. Бейкер, сподіваючись виправдати очікування читачів перекладу, перекладачі дотримуються норм їх мови та намагаються не допустити, щоб вторинний текст набув небажаного підтексту, непередбачених автором асоціацій [82, с. 251], як це відбулось у такому прикладі: *But Lali has a new job at the mall, working at the Gap* [88, с. 216]. – Але ж Лейлі влаштувалася на нову роботу в торговельному центрі – в крамницю “Ten” [89, с. 183]. У результаті, всесвітньо відома мережа магазинів одягу *Gap*, яку згадано в оригіналі, через асоціацію зі звуком від падіння, набуває неочікуваного підтексту в перекладі. Водночас у наступному прикладі внесені перекладачем зміни, що викликають асоціацію у вторинного читача з трав’яною рослиною бамбуком, не вступають у суперечність зі змістом повідомлення, а отже, допустимі: *A Never tree tried hard to grow in the centre of the room, but every morning they sawed the trunk through, level with the floor. By tea-time it was always about two feet high* <...> [70, с. 77]. – *Посеред кімнати вперто росло дерево небувамбук, і щоранку хлопці його підпилювали під саму підлогу. Але на час чаювання небувамбук знов підростає* <...> [71, с. 94].

Отже, зважаючи на те, що метою комунікативного перекладу є здійснення на його читачів такого самого впливу, який зазнали читачі оригіналу [90, с. 39], результат перекладу необхідно оцінювати не лише з погляду правильності оригіналу, а й зважаючи на його здатність досягати мети, заради якої він був створений [26, с. 45].

Продовжуючи наші міркування, зазначимо, що ми поділяємо думку Г. Мірам щодо того, що будь-який мовний знак отримує своє значення з трьох різних джерел: конвенції про те, що мовний знак буде мати певне значення; контексту, який “підказує” значення знаку; фонових знань про те, що у певному контексті даний мовний знак повинен означати саме це, а не щось інше [91, с. 27]. Виходячи з цього для забезпечення рівноцінного комунікативного ефекту оригіналу та перекладу, треба зважати на контекст повідомлення, конвенції вихідної та цільової мов і фонові знання.

Вибір перекладачем засобу для подолання контекстуальної невідповідності залежить від правильної оцінки і класифікації структурно-семантичного явища в тексті оригіналу [92, с. 7]. Ситуаційний контекст детермінує також вибір відповідника, який не викликав би відчуття неприродності та передавав би всю повноту значення оригіналу [93, с. 35]. Особливої уваги перекладачів вимагають конвенціональні акти, яким притаманний “характер ритуалу чи церемонії” [93, с. 35]. Це пов’язано з тим, що багато видів мовленнєвої взаємодії людей регулюються і формуються за допомогою того, що ми розпізнаємо як конвенції для управління процедурою і для регулювання значення висловлювання [94, с. 134]. Зауважимо, що під поняттям конвенціональності розуміють незалежні від мовця способи забезпечення розпізнавання його цілей слухачами [93, с. 15]. Для позначення конвенціональних норм мовленнєвої поведінки Є. Грігор’ян використовує поняття прагмеми [95, с. 13], що сфокусовано на прагматичному складникові смислу висловлювання як стратегічної мети комунікації [96, с. 7]. Одна прагмема у мовах оригіналу та перекладу може втілюватись у різних формах [95, с. 13]. Продемонструємо це положення висловлюваннями, що їх використовують носії англійської та української мов для встановлення мовленнєвої взаємодії

у різних комунікативних ситуаціях: *Don't I know you?* [88, с. 57] – *Ми вже зустрічалися?* [89, с. 45]; *Am I interrupting something?* [88, с. 106] – *Я невчасно?* [89, с. 88]

Зважаючи на те, що метою перекладу є продукування такого мовленнєвого акту цільовою мовою, за допомогою якого вторинна аудиторія розтлумачить повідомлення так само, як і первинна [97], вважаємо за доцільне наголосити на важливості врахування перекладачами пресупозиції. Під терміном “пресупозиція” розуміють мовні та позамовні знання, якими, на думку мовця, володіє отримувач повідомлення, що уможлиблює його правильне декодування [98, с. 97]. Отже, йдеться про ту частину семантики висловлювання, яка, на думку мовця/автора/перекладача, відома слухачеві/читачу оригіналу чи перекладу [99, с. 193; 11, с. 117].

На заваді високоякісного результату перекладу може також стати нездатність перекладача виявити імплікатуру [100, с. 87]. Нагадаємо, що В. Віноградов до поняття імпліцитної інформації відносить прагматичні передумови тексту, комунікативну ситуацію, пресупозиції, що ґрунтуються на знаннях про світ, імплікації, підтекст, вертикальний контекст, алюзії, символи, каламбури, прихований додатковий зміст, навмисно закладений автором у тексті [101, с. 40]. Наприклад, у наступному оригінальному висловлюванні зазначено ім'я пророка. Згідно з біблійною притчею, через те, що Йона не послухав Бога, корабель, на якому він плив, мало не затонув. Моряки дізналися, що гнів Господа спричинений поведінкою пророка і викинули його за борт, після чого буря стихла [102, с. 748; 103, с. 13]. Тому носії англійської мови використовують це ім'я для позначення людини, яка приносить нещастя, що не характерно для носіїв української мови, чим спричинені перекладацькі перетворення: *There's a Jonah aboard* [70, с. 155]. – На нашому кораблі є людина, що приносить нещастя [71, с. 183]. Таким чином, прагматика перекладу пов'язана з усіма психологічними, культурними і соціальними явищами, які спостерігаються під час функціонування знаків [104, с. 20].

Загалом ми погоджуємося з Д. Гусаровим, який у прагматиці перекладу виокремлює три аспекти: 1. функціональний аспект – висловлювання з різними функціональними домінантами можуть здійснювати однаковий регулятивний вплив; 2. семантичний аспект – певної комунікативної цілі можна досягнути різними мовними засобами; 3. культурологічний аспект – здійснення прагматичної адаптації з урахуванням фонових знань реципієнта для досягнення необхідного регулятивного впливу [105, с. 107-108].

Отже, проведений оглядовий аналіз дозволяє стверджувати, що прагматика перекладу виявляється в орієнтації перекладу на оригінал, реципієнта та прагматичне надзавдання перекладача. При цьому важливим для прагматики перекладу є поняття комунікативного ефекту, для адекватного відтворення якого у перекладі потрібно зважати на контекст повідомлення, конвенції вихідної та цільової мов і фонові знання адресатів первинного та вторинного текстів. Комунікативна компетенція перекладача повинна забезпечити розпізнавання, правильне тлумачення та відтворення в іншомовному повідомленні імпліцитної інформації, що може становити перешкоду для досягнення прагматично адекватного перекладу. Результати проведеного дослідження можуть бути ефективно використані під час вивчення особливостей перекладацьких прагматичних адаптивних стратегій у текстах різних жанрів.

Література

- Morris Ch. W. *Writings on the General Theory of Signs* / Ch. W. Morris. — The Hague, Paris : Mouton, 1971. — 486 p.
- Бархударов Л. С. *Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)* / Л. С. Бархударов. — Москва : Междунар. отнош., 1975. — 240 с.
- Степанов Ю. С. В поисках прагматики (проблема субъекта) / Ю. С. Степанов // *Известия АН СССР*. — 1981. — № 4. — С. 325–332.
- Сусов И. П. *Лингвистическая прагматика* / И. П. Сусов. — Москва : Восток-Запад, 2006. — 300 с.
- Апресян Ю. Д. *Прагматическая информация для толкового словаря* / Ю. Д. Апресян // *Прагматика и проблемы интенциональности*. — Москва, 1988. — С. 7–44.
- Dascal M. *Interpretation and Understanding* / M. Dascal. — Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2003. — 714 p.
- Mey J. *When Voices Clash: a Study in Literary Pragmatics* / J. Mey. — Berlin : Walter de Gruyter, 1999. — 454 p.
- Leech G. N. *Principles of Pragmatics* / G. N. Leech. — L., N.Y. : Longman, 1983. — 250 p.
- Levinson S. *Pragmatics* / S. Levinson. — Cambridge : Cambridge University Press, 1983. — 420 p.
- Yule G. *Pragmatics* / G. Yule. — Oxford : Oxford University Press, 1996. — 138 p.
- Yule G. *The Study of Language* / G. Yule. — [3-d ed.]. — New York : Cambridge University Press, 2006. — 273 p.
- Столнейкер Р. С. *Прагматика* / Р. С. Столнейкер // *Новое в зарубежной лингвистике*. — Москва : Прогресс, 1985. — Вып. 16. — С. 429–438.
- Green G. M. *Pragmatics and Natural Language Understanding* / G. M. Green. — New Jersey : Routledge, 2012. — 200 p.
- Комиссаров В. Н. *Современное переводоведение: учеб. пособие* / В. Н. Комиссаров. — Мjсrdf : ЭТС, 2004. — 424 с.
- Леонтьев А. А. *Основы психолингвистики: учеб.* / А. А. Леонтьев. — Москва : Смысл, 1997. — 287 с.
- Дорофеева О. М. *Актуальні проблеми прагмалінгвістики та різні інтерпретації терміну “прагматика”* / О. М. Дорофеева: зб. наук. праць Технологічного університету “Поділля”. — Хмельницький, 2003. — С. 137–140. — (Серія “Соціально-гуманітарні та психолого-педагогічні науки”).
- Ребенко М. Ю. *Місце прийому деформації в теорії адаптивного перекладу* / М. Ю. Ребенко // *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. — 2010. — № 13 (200). — С. 143–150. — (Серія “Філологічні науки”).
- Бобришева О. В. *Мовна картина світу та проблеми перекладу національно-культурних реалій* / О. В. Бобришева // *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. — 2010. — Ч. II. — № 14 (201). — С. 9–13.
- Hickey L. *Introduction* / L. Hickey // *The Pragmatics of Translation*. — Clevedon, Philadelphia : Multilingual Matters, 1998. — P. 1–9.
- Матюша П. *Досягнення адекватного перекладу: інтенційні та комунікативні аспекти* / П. Матюша // *Іноземна філологія*. — 2008. — Вип. 120. — С. 155–160.
- Кияк Т. Р. *Перекладознавство (німецько-український напрям): підруч.* / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. — К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. — 543 с.

22. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. — Москва : Высшая школа, 1990. — 253 с.
23. Лысенко В. Л. Прагматика перевода: адекватность в художественном переводе как критерий оценки его качества [Электронный ресурс] / В. Л. Лысенко // Электронный научный журнал "Исследовано в России". — Режим доступа до журн. : <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2009/097.pdf>.
24. Сдобников В. В. Теория перевода : уч. для студ. лингв. вузов и фак. иностр. языков / В. В. Сдобников, О. В. Петрова. — Москва : АСТ: Восток-Запад, 2007. — 448 с.
25. Бехта І. А. Прагманастанова художнього тексту і чинник адресата / І. А. Бехта // Лінгвістика. — Луганськ: Альма-матер, 2011. — Ч. 1. — № 1 (22). — С. 151–158.
26. Комиссаров В. Н. Практикум по переводу с английского языка на русский: учеб. пособ. для ин-тов и фак-тов иностр. яз. / В. Н. Комиссаров, А. Л. Коралова. — Москва : Высшая школа, 1990. — 127 с.
27. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія / Ф. С. Бацевич. — Львів : ПАІС, 2010. — 336 с.
28. Barron A. Acquisition in Interlanguage Pragmatics: Learning How to Do Things with Words in a Study Abroad Context / A. Barron. — Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2001. — 398 p.
29. Jung V. A question of time? Question types and speech act shifts from a historical-contrastive perspective / V. Jung, A. Schrott // Meaning through Language Contrast. — 2003. — V. 2. — P. 345–371.
30. Cenoz J. The Acquisition of Pragmatic Competence and Multilingualism / J. Cenoz // Intercultural Language Use and Language Learning. — 2007. — P. 122–140.
31. Davies C. E. Discourse Strategies in the Context of Crosscultural Institutional Talk: Uncovering Interlanguage Pragmatics in the University Classroom / C. E. Davies, A. E. Tyler // Interlanguage Pragmatics: Exploring Institutional Talk. — New Jersey : Routledge, 2005. — P. 133–156.
32. The Oxford Dictionary of Pragmatics / ed. by Y. Huang. — Oxford : Oxford University Press, 2012. — 352 p.
33. Taguchi N. Longitudinal Studies in Interlanguage Pragmatics / N. Taguchi // Pragmatics Across Languages and Cultures. — Berlin : De Gruyter Mouton, 2010. — P. 333–362.
34. Маслова А. Ю. Введение в прагмалингвистику: учеб. пособ. / А. Ю. Маслова. — 3-е изд. — Москва : Флинта; Наука, 2010. — 152 с.
35. Олікова М. О. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. / М. О. Олікова. — Луцьк: Ред.-вид. від. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. — 170 с.
36. Сасина С. А. Прагматический потенциал фразеологических единиц профессионального и терминологического происхождения в английском и русском дискурсах [Электронный ресурс] / С. А. Сасина. — Режим доступа до ст. : http://vestnik.adygnet.ru/files/2008.2/679/sasina2008_2.pdf.
37. Aijmer K. Introducing the Pragmatics of Society / K. Aijmer, G. Andersen // Pragmatics of Society. — 2011. — P. 1–30.
38. Fetzer A. Pragmatics as a Linguistic Concept / A. Fetzer // Foundations of Pragmatics. — Berlin, Boston : Walter de Gruyter, 2011. — P. 23–50.
39. Paltridge B. Discourse Analysis: an Introduction / B. Paltridge. — London, New York : Continuum International Publishing Group, 2007. — 256 p.
40. House J. Translation Quality Assessment: a Model Revisited / J. House. — Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1997. — 207 p.
41. Молодых Е. А. Проблема стилистической адекватности русских переводных текстов (на примере исторических романов В. Скотта) / Е. А. Молодых // Вестник Воронежского гос. ун-та. — 2008. — № 3. — С. 165–169. — (Серия "Лингвистика и межкультурная коммуникация").
42. Англо-український словник: у 2 т. / ред.-упоряд. М. І. Балла. — К. : Освіта, 1996. — Т. 1. — 752 с.
43. По Е. А. Викрадений лист = The Purloined Letter / Е. А. По; пер. з англ. В. Горбатько, Р. Доценко, Ю. Лісняк. — Харків : Фоліо, 2008. — 191 с.
44. Джером К. Дж. Троє в одному човні (як не рахувати собаки) = Three Men in a Boat (to Say Nothing of the Dog): вибр. розд. / Дж. К. Джером; пер. з англ. Ю. Лісняк. — Харків : Фоліо, 2009. — 219 с.
45. Wunderlich D. Methodological remarks on speech act theory / D. Wunderlich // Speech Act Theory and Pragmatics. — Dordrecht, 1980. — P. 301–305.
46. Тюленев С. В. Теория перевода: уч. пособ. / С. В. Тюленев. — Москва : Гардарики, 2004. — 336 с.
47. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. / Ф. С. Бацевич. — К. : Академія, 2004. — 344 с.
48. Duff A. Translation / A. Duff. — Oxford : Oxford Univ. Press, 1989. — 160 p.
49. Демецька В. Еквівалентність і адекватність відтворення прагматичних текстів у перекладі / В. Демецька // Наукові записки. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. — Вип. 104 (1). — С. 35–39. — (Серія "Філологічні науки (мовознавство): у 2 ч.).
50. Чрділелі Т. В. Структура, семантика і прагматика ділового діалогічного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Т. В. Чрділелі. — Харків, 2004. — 21 с.
51. Вахтель Н. М. Основы прагмалингвистики: учеб.-метод. пособ. / Н. М. Вахтель; под ред. О. А. Исаевой. — Воронеж : Издат.-полиграф. центр Воронежского государственного университета, 2008. — 34 с.
52. Cutting J. Pragmatics and Discourse / J. Cutting. — London, New York : Routledge, 2002. — 187 p.
53. Hudson T. A Framework for Testing Cross-Cultural Pragmatics / T. Hudson, E. Detmer, J. D. Brown. — Honolulu : Natl Foreign Lg Resource Ctr, 1992. — 51 p.
54. Trosborg A. Interlanguage Pragmatics: Requests, Complaints, and Apologies / A. Trosborg. — Berlin : Walter de Gruyter, 1994. — 581 p.
55. Gass S. M. Introduction / S. M. Gass // Speech Acts across Cultures: Challenges to Communication in a Second Language. — Berlin : Walter de Gruyter, 2006. — P. 1–21.
56. Кумукова О. С. Прагматика как основной признак и конституирующее условие перевода / О. С. Кумукова: сборник научных трудов Северо-Кавказского государственного технического университета. — 2008. — № 6. — С. 15–21. — (Серия "Гуманитарные науки").
57. Огуй О. Моделі перекладу та голістичний переклад / О. Огуй, О. Івасюк // Мовні і концептуальні картини світу. — К. : Видавн. дім Д. Бураго, 2004. — Вип. 11, Кн. 2. — С. 59–65.
58. Базылев В. Н. Семиотическая модель перевода / В. Н. Базылев // Политическая лингвистика. — Екатеринбург, 2008. — Вып. 1 (24). — С. 115–118.
59. Вагапова Л. Л. Прагматический аспект перевода [Электронный ресурс] / Л. Л. Вагапова // Самиздат. — Москва, 2008. — Режим доступа до ст. : http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/pragm-aspect.shtml.
60. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода / А. Нойберт // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. — Москва : Междунар. отнош., 1978. — С. 185–201.
61. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. — Москва : Наука, 1988. — 216 с.
62. Nida E. Principles of Correspondence / E. Nida // The Translation Studies Reader. — NY : Taylor and Francis Group, 2004. — P. 153–167.
63. Герасимова Т. Г. Коммуникативно-информативная специфика текста и проблематика перевода / Т. Г. Герасимова // Slavica Tergestina. — Вип. 5. — С. 341–347. — (Серия "Славянские языки и перевод").
64. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. — 2-е изд., доп. — Москва : Издательство ЛКИ, 2007. — 176 с.
65. Habermas J. On the Pragmatics of Communication / J. Habermas. — Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press, 1998. — 454 p.
66. Casagrande J. The Ends of Translation / J. Casagrande // International Journal of American Linguistics. — 1954. — № 20. — P. 335–340.
67. Кашичкин А. В. Имплицитность в контексте перевода: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Александр Викторович Кашичкин. — Москва, 2003. — 154 с.
68. Рецкер Я. И. Учебное пособие по переводу с английского языка на русский. — Москва : Наука, 1981. — Вып. 1. — 1981. — 84 с.
69. Landers C. E. Literary Translation: A Practical Guide / C. E. Landers. — Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney : Multilingual Matters LTD, 2001— 214 p.
70. Barrie J. M. Peter Pan / J. M. Barrie. — L. : Penguin Books Ltd, 1995. — 185 p.
71. Баррі Дж. М. Пітер Пен / Дж. М. Баррі; пер. з англ. Н. Косенко. — Харків : ВД "ШКОЛА", 2011. — 224 с.
72. Чепель Н. П. Прагматические аспекты перевода исторических реалий с русского языка на английский язык: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Н. П. Чепель. — Москва, 2005. — 186 с.

73. Patterson J. Swimsuit / J. Patterson, M. Paetro. — Century London : the Random House Group Limited, 2009. — 407 p.
74. Пермінова А. В. Відтворення англійської сенсорної лексики в українських віршових перекладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 "Перекладознавство" / А. В. Пермінова. — К., 2003. — 20 с.
75. Семенов А. Л. Основные положения общей теории перевода: учеб. пособ. / А. Л. Семенов. — Москва : Изд-во Российского университета дружбы народов, 2005. — 99 с.
76. Австрия. Лингвострановедческий словарь / ред. Н. В. Муравлёва. — Москва : Метатекст, 1997. — 415 с.
77. Шліхар Т. О. Прагматичний аспект перекладу експресивів у драматичному творі / Т. О. Шліхар, Т. Є. Некряч // Проблеми семантики, прагматики та когнітивно-лінгвістики. — 2006. — Вип. 10. — С. 408–413.
78. Арнольд И. В. Объективность, субъективность и предвзятость в интерпретации художественного текста / И. В. Арнольд // Проблемы лингвистического анализа текста. — Шадринск, 1993. — С. 25–28.
79. Большакова Н. И. Национальная картина мира и проблема лакунарности игры слов в художественном переводе / Н. И. Большакова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2004. — № 17. — С. 87–88.
80. Чередниченко О. І. Про мову й переклад / О. І. Чередниченко. — К. : Либідь, 2007. — 248 с.
81. Newmark P. Pragmatic Translation and Literalism / P. Newmark // TTR: traduction, terminologie, rédaction. — 1988. — Vol. 1, № 2. — P. 133–145.
82. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation / M. Baker. — London, New York : Routledge, 1992. — 304 p.
83. Еко У. Сказать почти то же самое. Опыт о переводе / У. Еко. — Санкт-Петербург : Симпозиум, 2006. — 574 с.
84. Паттерсон Дж. Бікіні / Дж. Паттерсон, М. Паетро; пер. з англ. В. Горбатько. — Харків : Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2010. — 256 с.
85. Ho Hsiu-Hwang A Pragmatic Concept of Translation / Hsiu-Hwang Ho. — Режим доступу до ст. : <http://humanum.arts.cuhk.edu.hk/~hhho/ppragcon.htm>.
86. Наер В. Л. Прагматика текста и ее составляющие / В. Л. Наер // Прагматика и стилистика. — Москва, 1985. — Вып. 245. — С. 4–13.
87. Канонич С. И. Перевод и видение мира / С. И. Канонич // Общие вопросы теории перевода: сб. науч. тр. МГЛУ. — 1987. — Вып. 295. — С. 4–7.
88. Bushnell C. The Carrie Diaries / C. Bushnell. — New York : Balzer + Bray, 2011. — 416 p.
89. Бушнелл К. Щоденник Керрі / К. Бушнелл; пер. з англ. К. Плугатиір. — К. : KM Publishing, 2011. — 352 с.
90. Newmark P. Approaches to Translation / P. Newmark. — Oxford, New York : Pergamon, 1981. — 213 p.
91. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик / Г. Э. Мирам. — К. : Ника-Центр, 1999. — 160 с.
92. Фирсов О. А. Перевод с английского языка на русский и его комментарий / О. А. Фирсов. — Москва : Компания Спутник, 2003. — 197 с.
93. Кобозева И. М. Теория речевых актов как один из вариантов теории речевой деятельности / И. М. Кобозева // Новое в зарубежной лингвистике. — Москва : Прогресс, 1986. — Вып. XVII. — С. 7–21.
94. Стросон П. Ф. Намерение и конвенция в речевых актах / П. Ф. Стросон // Новое в зарубежной лингвистике. — Москва : Прогресс, 1986. — Вып. XVII. — С. 131–151.
95. Григорьян Е. Л. Лингвистическая прагматика / Е. Л. Григорьян. — Ростов-на-Дону : Изд-во РГУ, 2003. — 24 с.
96. Бурбело В. Б. Дискурс і смисл / В. Б. Бурбело // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. — 2009. — № 42. — С. 4–7. — (Серія "Іноземна філологія").
97. Farwell D. Pragmatics-based MT and the Translation of Puns / D. Farwell, S. Helmreich // Proceedings of the 11th Annual Conference of the European Association for Machine Translation, 2006. — Режим доступу до ст. : www.mt-archive.info/EAMT-2006-Farwell.pdf.
98. Munday J. Introducing Translation Studies. Theories and Applications / J. Munday. — 2d ed.. — London, New York : Routledge Taylor&Francis Group, 2008. — 236 p.
99. Приходько А. И. Семантика и прагматика оценки в современном английском языке / А. И. Приходько. — Запорожье : Изд-во Запорожского гос. ун-та, 2004. — 321 с.
100. Moeschler J. The role of Explicature in Communication and in Intercultural Communication // Explorations in Pragmatics: Linguistic, Cognitive, and Intercultural Aspects. — Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2007. — P. 73–95.
101. Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы: учеб. пособ. / В. В. Виноградов. — 3-е изд. — Москва : КДУ, 2006. — 240 с.
102. Longman Dictionary of English Language and Culture / [ed. M. Murphy]. — Harlow : Pearson Education Ltd, 2005. — 1620 p.
103. The New Dictionary of Cultural Literacy / [ed. E. D. Hirsch]. — N. Y. : Houghton Mifflin Harcourt, 2002. — 647 p.
104. Семиотика: [антология / сост.: Ю. С. Степанов]. — 2-е изд, испр. и доп. — Москва : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2001. — 702 с.
105. Гусаров Д. А. От прагматики высказывания к прагматике перевода / Д. А. Гусаров // Армия и общество. — 2008. — Вып. 4. — С. 102–108.

The article analyzes the meaning of the term "pragmatics" in Translation Studies, proves pragmatic versatility of the act of translation, identifies conditions under which equivalent communicative effects of the original and translation are achieved.

Key words: pragmatics, act of translation, communicative effect, original.